

Hogyan él II. Rákóczi Ferenc a kassai szlovák emlékezetben?

A fejedelem és Kassa kapcsolatát, személyét mint szlovák emlékezhelyet (*locus memoriae*) kívánom bemutatni. Kérdésünk: miként jelenik meg II. Rákóczi Ferenc a kassai szlovák emlékezetben? A Rákóczi-emlékezet szlovák példáit a teljesség igénye nélkül szeretném felsorolni. Először is fontos, hogy leszögezzük, jelenleg a magyar és a szlovák történettudomány egyaránt elfogadja azt a tényt, hogy a 18. századi szabadságharcban a magyarokkal együtt szlovákok és más nemzetiségek is részt vettek. A dolgozathoz is használt *Hármas halom megett...* (Szlovák Rákóczi tükör) című kötet összefoglaló tanulmányában is leszögezi a szerző, Käfer István, hogy „Rákóczi kora volt az utolsó, amikor Magyarország népei vallásra, nemzetiségre, nyelvre, sőt nemegyszer társadalmi helyzetre való tekintet nélkül egységet tudtak alkotni közös célokért, közös külső ellenséggel szemben.”¹ Ennek ellenére a II. Rákóczi Ferenc személye és a szabadságharc a mai napig a szlovák és a magyar nemzet viszonyának egyik neuralkikus pontja. 2006-ban, az újratemetés 100. évfordulójára Kassán rendezett II. Rákóczi Ferenc emlékkonferencia előadásait összegző tanulmánykötet bevezetőjében is arról olvashatunk, hogy a szabadságharc történetéhez mindkét oldalon kötődött és kötődik nacionalista nemzeti gondolat. Magyar oldalon a dualizmus korában felvirágzott Rákóczi-kultusz és a szabadságharc mint hősi eposz kerül előtérbe, a szlovák tankönyvekben és oktatási rendszerben viszont sokszor negatív fényben jelennek meg az események.²

Mielőtt rátérek a szlovákok és Rákóczi kapcsolatának múltbeli – főként pedig az elmúlt két évtizedbeli – bemutatására, fontos röviden jellemezni a fejedelem és Kassa városának kapcsolatát. A kuruc csapatok 1704 októberében

HRČKA ALEXANDRA (1998) PhD-hallgató, ELTE Történettudományi Doktori Iskola, Művelődés-történeti doktori program.

- 1 Käfer István: *Három halom megett. Szlovák Rákóczi-tükör*. Miskolc, 2001, Felsőmagyarország Kiadó, 246.
- 2 *František II. Rákoci v Košiciach 1906–2006. II. Rákóczi Ferenc Kassán*. Szerk. Martin Bartoš, István H. Németh. Košice, 2019, Archív mesta Košice – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, 9–10.

foglalták el a várost, és egészen az 1711-es fegyverletételig kuruc kézen maradt. A szabadságharc alatt a városnak fontos szerepe volt katonai szempontból mint Magyarország egyik legnagyobb városerődjének. Továbbá a császári helyőrség jelentős mennyiségű katonai felszerelést hagyott hátra, és fontos agyúöntőde is működött a városban. Maga II. Rákóczi Ferenc 1707–1708 között több hónapig tartózkodott Kassán. A város egész 1711. április 26-ig kitartott. A dualizmus idején fellendült II. Rákóczi Ferenc és a kuruc kor kultusza, s ebben Kassa mint Rákóczi városa is fontos szerepet kapott. 1903-ban a szabadságharc kétszázadik évfordulójára nagyszabású Rákóczi-kiállítást szerveztek Kassán. A döntés mögött, hogy ez a város adja a kiállítás helyszínét, több ok állt. Egyrészt ekkorra már kialakult Kassának mint kuruc városnak a kultusza, továbbá maga Rákóczi is utolsó hűséges városaként emlegette a szabadságharc végén. Emellett a fejedelem nagyanyja, Báthory Zsófia és apja, I. Rákóczi Ferenc is itt volt eltemetve. Felmerült az is, hogy Kassán legyen a Rodostóban felkutatott II. Rákóczi Ferenc és kíséretének végső nyughelye. Az újratemetésre végül nagy pompával 1906. október 29-én került sor. A nagyszabású gyászmeneten képviseltették magukat a kormány, az országgyűlés és a vármegyék, továbbá városi és egyházi előjáróságok, illetve nemesi családok. II. Rákóczi Ferencet és bujdosó társait (Zrínyi Ilona, Sibrik Miklós, gróf Eszterházy Antal, Csáky Krisztina, Bercsényi Miklós) a Szent Erzsébet székesegyházban temették el. Kassán mint a fejedelem végső nyughelyét adó városban a következő években további Rákóczi-emlékhelyek jöttek létre. 1912–16 között a kassai dóm északi falára hatalmas szecessziós freskó került (Dudits Andor alkotása), amely II. Rákóczi Ferenc életútját mutatja be. 1938-ban a kriptá külső oldalára emléktáblát helyeztek. 1940–43-ban felépült a fejedelem rodostói házának másolata, melyben 1991-ben II. Rákóczi Ferenc emlékkiállítást rendeztek be. Ezt követően a múzeum 2013-ban újult meg. Az épület előtt 2006 óta II. Rákóczi Ferenc szobra áll, mely Győrfi Sándor szobrász alkotása.³

II. Rákóczi Ferenc szlovák emlékezetét a 20. század végéig vázlatosan ismertetem. A kuruc kor szlovák költészetében a fejedelem és a szabadságharc pozitív fényben jelenik meg. Példának hozható az *Ének a magyarhoniak győzelméről* című költemény, mely II. Rákóczi Ferencet felszabadítóként köszönti. További fontos egykorú szlovák nyelvű kuruc források Daniel Krman evangélikus szuperintendensnek és Rákóczi hívének és diplomatájának írásai, amelyek szerint Magyarország szabadsága magától értetődő célja volt az ország nem magyar népeinek is. A Krman által Zsolnán nyomtatott szlovák nyelvű naptár lelkes hangulatú beszámolókat közölt a kuruc eseményekről, bár fontos megjegyezni, hogy más szlovák nyelvű naptárak gyakran semlegesek maradtak, és nem kötelezték el magukat egyik oldalon sem. A 19. században Rákóczi szlovák emlékezte az aktuális nemzetiségpolitikai helyzetet és politikát tükrözte.

3 Jozef Duchoň – Dárius Gašaj – Ivan Havlice: *II. Rákóczi Ferenc emlékhelyei*. Košice, 2014, Kelet-szlovákiai Múzeum, 15–47.

1848–49-ig a közös szlovák és magyar múlt hangsúlyozása került középpontba. Így például Ján Kalinčiak *Szentlélekfalva* (Svätý duch) című regényében, ahol a szereplők hungarus tudatúak, II. Rákóczi Ferencről pedig pozitív kép jelenik meg. A dualizmus időszakában más szempontból tekint vissza a szlovák emlékezet a kuruc korra. Samuel Tomášik *Malkotensek* (Malkotenti) és *Kurucok* (Kuruci) című regényeiben a 18. századi események bemutatására hatással van az aktuális nemzetiségi politika okozta csalódás. Az 1876-ban megjelent *Kurucok*ban a szabadságharc bukásának egyik okaként a szlovákoknak adott, be nem tartott ígérek szerepelnek. Magyarország csak akkor állhat ellen külső ellenségeknek, ha a nemzetiségekkel szövetséget alkot. Az említett regényben az ónodi országgyűlésen a turóci követeket már nemzetiségi okból gyilkolják meg. A századfordulóra a szlovák nemzeti mozgalom felhagyott a szlovákok pozitív szerepének hangsúlyozásával a Magyar Királyság történetében, és ez a fordulat hatással volt a II. Rákóczi Ferencről és a szabadságharcról alkotott képre is. Olyan értelmezések jelentek meg ekkor – például Jozef Škultéty vagy Ján Botto munkáiban –, melyek szerint Rákóczi és Ausztria közötti konfliktus csak olyan összezördülés volt, amelynek az volt a célja, hogy kiegyezésük után mindkét fél a szlávok ellen vegye fel a harcot. Ekkor jelenik meg az a narratíva, mely szerint a szlovákoknak jelentős szerepük volt a szabadságharcban, a bukást pedig a fejedelem dicsőségvágya okozta. A két világháború között megjelentek olyan értelmezések, melyek szerint a szabadságharc csak pusztította az országot, és így a szlovák népnek csupán szenvedést hozott. Az 1945 utáni emlékezet nem tagadta a szlovákok részvételét a felkelésben és a szabadságharc kezdeti antifeudális jellegét sem, de továbbra is érvényben volt a nemzetiségi konfliktusoknak és a szlovák nép szenvedésének a hangsúlyozása.⁴

Bár a dolgozat elsősorban a kassai szlovák Rákóczi-emlékezet elmúlt két évtizedével foglalkozik, fontos áttekinteni a korábbi, 20. századi fejleményeket is. Az 1906-os újrateremtés idején a szlovák oldalról érkeztek negatív visszhangok, amelyek azonban a város akkori magyar jellegére való tekintettel azt nem támadták, hogy a fejedelem végső nyughelye Kassán legyen. Jozef Škultéty 1903-as nyilatkozata szerint a Rákóczi-emlékünnepségnak akkor lett volna értelme, ha azon az összes nemzet képviselői részt vettek volna a Kárpátoktól az Adriáig. Svätozár Hurban Vajanský író elutasította a szlovákok bármilyen részvételét az újrateremtésen, és sajnálatát fejezte ki, hogy szlovákok egyáltalán részt vettek a szabadságharcban. Ondrej Ficeri történész összefoglaló tanulmánya szerint a korabeli szlovák vélemények elutasították az események magyar jellegét, de ezeket saját identitásképző tényezőeknek sem akarták tekinteni. Csehszlovákia megalakulása után részben a rendi felkeléseknek a cseh kultúrában meglevő nagy jelentősége miatt tovább élt a kassai Rákóczi-kultusz. A kassai Rákóczi-körút neve nem változott, és a kriptá továbbra is látogatható látványosság

4 Käfer István: *Három halom megett. Szlovák Rákóczi-tükör*. Miksolc, 2001, Felsőmagyarország Kiadó, 195–226.

maradt. 1926-ban a II. Rákóczi Ferenc születésének kétszázötvenedik évfordulóját övező ünnepségek probléma és konfliktus nélkül lezajlottak, az 1935-ös ünnepi események során viszont revizionizmus vádjával letartóztattak néhány csehszlovákiai magyar politikust. 1938-ban, igaz latin felirattal, de felavatták a már említett emléktáblát a kripta külső falán. 1945 után a kassai szlovák emlékezetben II. Rákóczi Ferenc és a szabadságharc már egyértelműen teherként van jelen. Megjelentek olyan vélemények is, melyek szerint II. Rákóczi Ferencnek igazából semmi köze nincs a városhoz, a Rákóczi-kultusz mesterségesen kialakított, hagyomány nélküli és kizárólag a magyar sovinizmus jelképe, hasonlóan a kolozsvári Corvin Mátyás szoborral jelképezett Mátyás kultuszhoz. A „Rákóczi városa” toposzt tudatosan szorították háttérbe, helyette olyan állandó jelzők kerültek az előtérbe, mint „Kassa, az acél város”, „Kassa, a béke városa” vagy „Kassa – Csehszlovákia leggyorsabban fejlődő városa”.⁵

A jelenlegi kassai szlovák Rákóczi-emlékezetet a következőkben egy-egy példán keresztül mutatom be. A bársonyos forradalom után a szlovák történetírásban és közösségi emlékezetben három irány jelenik meg. Az első narratíva a szabadságharc eseményeit és II. Rákóczi személyét pozitív fényben újravizsgálja, egy másik a negatív és a pozitív aspektusokat egyaránt kutatja, a harmadik pedig radikális nacionalista felfogással közelíti az eseményeket és a fejedelem személyét.⁶ A város vezetésének hivatalos Rákóczi emlékezete rekonstruálható legkomplexebben. Összefoglalva elmondható, hogy ennek a narratívának a fő gondolata a békés szlovák-magyar együttélés és közös múlt hangsúlyozása. Ezt bizonyítják a 2006-ban megrendezett nagy volumenű ünnepségek az újratemetés századik évfordulójának alkalmából, melynek szervezésében a város is részt vett. Itt már megjelenik annak hangsúlyozása, hogy a szabadságharc a szlovák-magyar viszonyban olyan közös történeti esemény, melyben a Rákóczi-pártiak a Habsburg-ellenes felkelés jegyében vallási és nemzeti hovatartozásra tekintet nélkül egységet alkottak.⁷ A közös szlovák-magyar múlt hangsúlyozása megjelenik a nemzetközi történettudományi konferenciák tematikájában is. A 2006-ban és 2016-ban rendezett emlékkonferenciák előadásai könyv formájában is megjelentek szlovák és magyar nyelven egyaránt.⁸ A város hivatalos történelmi emlékezete más példákban is megmutatkozik. 2015-ben rendezték meg a *Magyar kultúra és Magyar-Szlovák Együttműködés hetét*, melynek keretében több Rákóczihoz kapcsolódó programra is sor került. Az Eperjesi Egyetem közreműködésével zajlott a szlovák-magyar

5 Ondrej Ficeri: Rákócziho kult v Košiciach v slovenskej historickej kultúre. In *Rákóczi 110 rokov v Košiciach*. Košice, 2016, Kassai Polgári Klub, 148–156.

6 Uo. 157.

7 Uo. 158–159.

8 František II. Rákoci v Košiciach, 1906–2006. II. Rákóczi Ferenc Kassán. Szerk. Martin Bartoš, István H. Németh. Košice, 2019, Archív mesta Košice – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára; Rákóczi 110 rokov v Košiciach. Košice, 2016, Kassai Polgári Klub.

kapcsolatokról és II. Rákóczi Ferencről szóló konferencia. A magyarországi vendégek a *Rákóczi expressz* különvonattal érkeztek. Érkezésükkor Kassa-Nyugat városrész polgármestere beszédében hangsúlyozta a közös közép-európai történelmet és egymásra-utaltságot. Az ünnepség keretében a város akkori főpolgármestere Richard Raši is beszédet tartott, melyben kiemelte a magyar-szlovák kapcsolatok kiválóságát.⁹ Ugyanő tartott beszédet 2017-ben is, amikor az újratemetés 111. évfordulójának megünneplésére került sor. Raši kiemelte II. Rákóczi Ferenc történelmi szerepét és azt, hogy a fejedelem Kassán találta meg végső nyughelyét. Kifejezte meggyőződését arról, hogy a világon nincs még egy olyan város, ahol több nemzetiség élne olyan békésen együtt, mint Kassán.¹⁰ Összefoglalva elmondható, hogy hivatalos megnyilatkozások, akciók és események sora bizonyítja, hogy a városvezetés az elmúlt időszakban II. Rákóczi Ferenc emlékezetén keresztül a közös múltat és a két nemzet közelségét és jó kapcsolatait igyekszik hangsúlyozni. Ez a narratíva ugyan nem Kassa kapcsán, hanem a felújított Borsi kastély átadása okán megjelent az ország vezetésének legmagasabb szintjén is. 2021-ben Szlovákia akkori köztársasági elnöke Zuzana Čaputová hasonlóan fogalmazott beszédében: „Ez a szimbólum azt jelzi, hogy a hosszú, sok évszázados közös múltnak már nem megosztania kellene bennünket, épp ellenkezőleg, mint az EU szomszédos tagországait, össze kellene bennünket kötnie...” Čaputová II. Rákóczi személyéről a továbbiakban így nyilatkozott: „Rákóczi olyan értéket képvisel, melyet nem lehet nemzeti határok közé szorítani. Mindkét ország az európai értékeket vallja, melyek túllépnek a határokon. És közös feladataink vannak. Fejlesztenünk kell saját identitásunkat, de védenünk kell az európai értékeket, amelyeken az EU alapszik.”¹¹

Rákóczi emlékezete a kassai Rodostói házban is él. Az itt létrehozott emlékkiállítás a Kassa megye fenntartása alá tartozó Kelet-szlovákiai Múzeum egyik fontos állandó kiállítása, melyet 2013-ban felújítottak. A Rodostói ház másolata és a másik állandó kiállítás épülete, a Hóhér Bástya együtt egy komplexumot képeznek, melynek udvara számos magyar rendezvénynek és emlékünnepségnek ad otthont, többek között olyanoknak is, amelyeken a város vezetése is képviselteti magát. II. Rákóczi Ferenc jelenkori kassai emlékezetének jó példája a Kassa megye és a Kelet-szlovákiai Múzeum által közösen szervezett *Rákóczi Sörnapok*, mely eseményt először 2024-ben rendezték meg a Rodostói ház udvarán. A rendezvényre szlovák nyelvű plakátok Rákóczi ábrázolásával

9 <https://felvidek.ma/2015/10/gazdag-szombati-program-a-magyar-kultura-es-magyar-szlovak-egyuttmukodes-heten-2/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

10 <https://amikassa.sk/ii-rakoczi-ferenc-es-edesanyja-zrinyi-ilona-emleket-ideztek-kassan/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

11 A beszédet eredetileg közli: <https://felvidek.ma/2021/06/borsiban-osszeer-mult-es-jelen/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

invitálták az érdeklődőket.¹² Mi sem bizonyítja jobban az élő kassai Rákóczi-emlékezetet, mint a szintén 2024-ben megvalósult *Rákóczi királyi esküvője* rendezvény. Ezt az eseményt Kassa megye és a Kelet-szlovákiai múzeum (az Interreg Hungary-Slovakia Programme pénzügyi támogatásával) közösen szervezte II. Rákóczi Ferenc és Sarolta Amália esküvőjének 330. évfordulója alkalmából. A program a városi főterén áthaladó felvonulással kezdődött. A korhű ruhákba öltözött szereplők így a kassai utcákon és tereken idézték meg II. Rákóczi Ferenc személyét és korát. Az esemény további bemutatókkal, az esküvő rekonstrukciójával, zenés-táncos kíséző programokkal folytatódott a Rodostói ház udvarán egy sor szlovákiai és magyarországi múzeum, hagyományörző egyesület és Magyarország kassai főkonzulátusának a közreműködésével.¹³

Az aktuálisan forgalomban levő városi útikalauzok mind objektív tájékoztatást adnak II. Rákóczi Ferencről és a hozzá fűződő kassai emlékhelyekről, legyen szó a Rodostói házról vagy a kriptáról. 2021-ben jelent meg a *Kassa minden napra* (Košice na každý deň) különleges városi útikalauz, mely az év minden napjára ajánl egy kassai programot vagy barangolást. Október 29-én, az újratemetés napján, az útikönyv a kriptá látogatását ajánlja rövid tájékoztató leírást mellékelve.¹⁴

Az elmondottakból Rákóczi pozitív szlovák emlékezete rajzolódik ki. Igyekeztem példákkal bemutatni a kassai szlovák Rákóczi-emlékezet változatait. Azonban alapvetően más értelmezés rajzolódik ki egy 2012-ben történt eset kapcsán. Ez év október 27-én jelent meg Kassán körülbelül 150 ember a magyarországi Jobbik politikai párt szervezésében, akik kassai szervezetekkel és a főkonzulátussal való egyeztetés nélkül Árpád-sávós zászlókkal felvonultak a kassai dóm előtt, majd levonultak a kriptába, ahol megkoszorúzták a sírokat. Ez a tömeg némi zűrzavart keltett a városban, és elszabadította az indulatokat a másik oldalról is. Alojz Tkáč nyugalmazott kassai érsek újévi szentbeszédében ezután kifejezte, hogy szerinte el kellene szállítani a fejedelem maradványait Magyarországra, ott biztos tárt karokkal várják. Az egész ügy egy sajtóvitát is kiváltott, melyben részt vettek a magyarországi, valamint szlovákiai magyar lapok, sőt nacionalista szlovák lapok is, különbözően értelmezve az eseményeket. Fontos megjegyezni, hogy a kassai érsekség elutasította a volt érsek ötletét, mondván, hogy ez csak az ő magánvéleménye, és alaptalannak

12 <https://kosice.dnes24.sk/kosice-caka-novinka-priamo-v-historickom-jadre-sa-uskutocnia-rakociho-pivne-dni-448642> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

13 <https://web.vucke.sk/sk/kompetencie/kultura/aktuality/vychodoslovenske-muzeum-kosciach-pripravuje-velkolepu-rakociho-svadbu.html> (letöltés ideje: 2024. 10. 21.)

14 Alexander Jiroušek – Stanislav Jiroušek: *Košice ako na dlani*. Košice, 2017, Jes; Milan Kolcun: *Košice na každý deň*. Košice, 2021, Milan Kolcun; Stanislava Jiroušková, Darina Šimová: *Košice. Historické pamiatky*. Košice, 2017, Jes.

minősítette a megnyilvánulást.¹⁵ Alojz Tkáč későbbiekben is kifejezte Rákóczi-val kapcsolatos negatív véleményét. 2014-ben egy kassai beszélgetős műsorban kifejtette, hogy a legnagyobb álma Rákóczi elszállítása innen. 2019-ben pedig egy könyve jelent meg 30 példányban, melyben végig ezt az elképzelését fejtette, közben különböző történelmietlen tényeket felsorakoztatva. Többek között arról ír, hogy Rákóczi Ferenc a török oldalán elárulta a kereszténységet, szabadságharcával koldussá tette Szlovákia népét, és libertásokat veretett a kassai dóm rézlemezeiből. Szerinte a kriptában provokatív jelszavas koszorúkat helyeztek el, a magyar himnusznak nincs helye a templomban, és kéri Isten bocsánatát a templomban történt illetlenségeért. A kriptában inkább Kassán szolgáló és a kommunizmus alatt a vallásuk vagy a nemzetiségük miatt üldözött papok emléktábláit kellene elhelyezni.¹⁶

A más típusú Rákóczi-emlékezetek példáihoz lehetne sorolni egy a már említett Borsi kastély felújításához kapcsolódó véleményt. Bár ez nem közvetlenül Kassához kapcsolódik, de érdekes lehet megnézni, mivel egy másik ideológia jegyében született, mint Alojz Tkáč véleménye. II. Rákóczi Ferenc születési helyének, a Borsi kastélynak teljes körű felújítása 2021-ben fejeződött be. A teljes restaurációt és a Rákóczi korát, valamint a szabadságharcot bemutató állandó kiállítás létrehozását a szlovák és a magyar kormány közösen támogatta. A Borsi kastély kiállításáról 2023-ban jelent meg a liberális *Denník N* nevű újság online felületén egy kommentár, melynek szerzője a Pozsonyi Képzőművészeti Főiskola rektora. A kommentár szerint a kiállítás egy magyar propaganda, mely a totalitárius rendszerekre jellemző propaganda eszközök jegyeit hordozza magán. A szerző véleménye szerint II. Rákóczi Ferenc szabadságharca csupán pusztítást hozott a szlovákok számára, és felteszi a kérdést: Miért olyan fontos Rákóczi Szlovákia számára? Miért kell egyáltalán egy ilyen kiállítást rendezni róla? Az írás végső konklúziója, hogy a kiállítás a szlovákok alávetett helyzetét hangsúlyozza.¹⁷ Az utóbbi két példa II. Rákóczi Ferenc emlékezetének mindkét oldalról átpolitizált jellegének szomorú tanúja.

Az elmúlt két évtized kassai szlovák Rákóczi emlékezetének bemutatása után összefoglalásként elmondható, hogy a ma már túlnyomórészt szlovák lakosságú Kassa városa a fejedelem emlékezetében inkább a pozitívumot és a közös történelmet, az együttélést hangsúlyozza. Nehezen felmérhető, hogy a város szlovák lakosságának hétköznapiiban hogyan szerepel II. Rákóczi Ferenc mint emlékezhely, ám ezt kétségkívül pozitívan befolyásolja a város vezetésének hozzáállása és az ilyen tematikájú rendezvények és események

15 Az esetről és a sajtóvitáról összefoglaló cikket közölt a hvg.hu: https://hvg.hu/vilag/20130201_Hazakuldene_Rakoczi_hamvait_a_volt_kassai (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

16 <https://felvidek.ma/2020/11/kolossalis-felfedezes-rakoczi-a-dom-tornyanak-rezlemezeibol-libertasokat-veretett/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

17 <https://dennikn.sk/3491441/madarsko-zije-v-minulosti-bez-schopnosti-formulovat-viziu-o-svojej-buducnosti/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

akár közös, szlovák–magyar szervezése. Másfelől a szlovák és magyar nemzet viszonyában, mint a múltban is, még mindig problematikus területnek számít a kuruc kor, amely kassai szlovák emlékezetben is megjelenik. Erre példa a dolgozatban bemutatott magyar provokáció és az emeritus érsek ügye. Mindenek ellenére a szlovák–magyar kapcsolatnak II. Rákóczi Ferenc személye és a szabadságharc természetes módon egy közös, pozitív történelmi találkozási pontja lehet.

BIBLIOGRÁFIA

- Alexander Jiroušek – Stanislav Jiroušek: *Košice ako na dlani*. Jes, Košice, 2017, Jes.
Milan Kolcun: *Košice na každý deň*. Košice, 2021, Milan Kolcun.
Stanislava Jiroušková, Darina Šimová: *Košice. Historické pamiatky*. Košice, 2017, Jes.
Ondrej Ficeri: Rákócziho kult v Košiciach v slovenskej historickej kultúre. In *Rákóczi 110 rokov v Košiciach*. Košice, 2016, Kassai Polgári Klub.
František II. Rákoci v Košiciach 1906–2006. II. *Rákóczi Ferenc Kassán*. Szerk. Martin Bartoš, István H. Németh. Košice, Archív mesta Košice – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Košice, 2019.
Käfer István: *Három halom megett. Szlovák Rákóczi-tükör*. Miskolc, 2001, Felsőmagyarország Kiadó.
Jozef Duchoň – Dárius Gašaj – Ivan Havlice: *II. Rákóczi Ferenc emlékhelyei*. Košice, 2014, Kelet-szlovákiai Múzeum.

ONLINE

- <https://dennikn.sk/3491441/madarsko-zije-v-minulosti-bez-schopnosti-formulovat-viziu-o-svojej-buducnosti/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
https://hvg.hu/vilag/20130201_Hazakuldene_Rakoczi_hamvait_a_volt_kassai (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
<https://felvidek.ma/2020/11/kolossalis-felfedezes-rakoczi-a-dom-tornyanak-rezlemezeibol-libertasokat-veretett/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
<https://amikassa.sk/ii-rakoczi-ferenc-es-edesanya-zrinyi-ilona-emleket-ideztek-kassan/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
<https://felvidek.ma/2021/06/borsiban-osszeer-mult-es-jelen/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
<https://kosice.dnes24.sk/kosice-caka-novinka-priamo-v-historickom-jadre-sa-uskutocnia-rakociho-pivne-dni-448642> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)
<https://felvidek.ma/2015/10/gazdag-szombati-program-a-magyar-kultura-es-magyar-szlovak-egyuttmukodes-heten-2/> (letöltés ideje: 2024. 06. 20.)